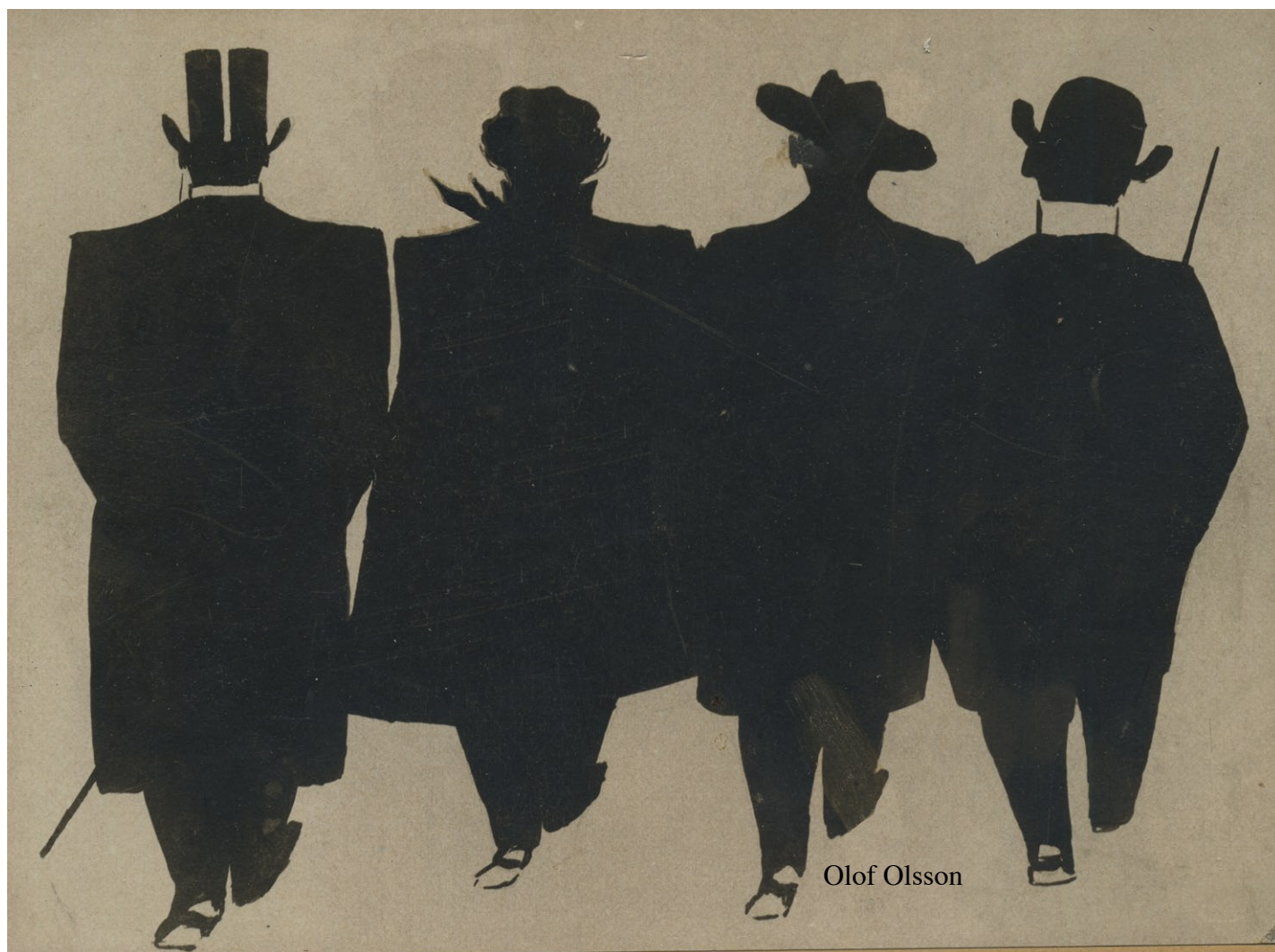

Olof Olsson

född 1872

Riksdagman 1912 - 1939

Av Sven Olof Garland

Far växte upp i ett fattigt hem i s.ö. Skåne. Fadern, som var smed, hade oro i sin kropp och flyttade ett flertal gånger till skilda arbetsplatser. Efter hans förtidiga bortgång flyttade modern med tre barn till Ystad, där familjen levde under svåra ekonomiska umbäranden.

Far, som hade ett gott läshuvud, kunde så småningom ta studenten vid 20 års ålder men måste sedan arbeta långa tider som informator innan han tog sin kandidatexamen år 1900. Sedan följde ett flertal extraläroår innan han blev adjunkt i Göteborg vid

17,5 års ålder, en ålder som vid denna tid kan sägas ha varit relativt normal.

Under sina akademiska år hade han uppenbarligen för avsikt att nå fram till en högre examen och forskade i den andan i Hugo Grotius liv och gärning. Resultatet blev ett mycket stort antal excerpter på skilda språk (bevarade i Riksarkivet), som han dock inte fick tid att bearbeta djupare. Hos Far utformades tidigt en mycket radikal samhällsuppfattning, uppenbarligen präglad av de svåra ekonomiska förhållanden, som gällde under hela hans uppväxttid.

Studenterna i Lund stod ju också vid denna tid under starkt inflytande av den tyska radikalismen och av

Olof Olsson

Bengt Lidforss.

Far med sin klara hjärna var säkerligen en utmärkt tillgång för det socialdemokratiska partiet, varför det ej förvånar att han kom in i riksdagen i 1911 års val efter 1909 års rösträttsreform (i första kammaren).

Riksdagarna 1912-13

I 1912 års första kammare fanns endast 12 soc.dem. gentemot 86 högermän och ett 50-tal liberaler, varför soc.dem. fick finna sig i ett kompakt motstånd, ett motstånd, som i princip varade till efter rösträttsreformerna 1918-1921.

De första åren var Far ej med i något utskott, han debuterade där år 1911 (konstitutionsutskottet). Hans tal i kammaren dessa år blev litet odeciderade med frågor av blandad natur, dock mest konstitutionella frågor. Jungfrutalet handlade om val av landsting och gav en bild av honom, som sedan blev genogående under alla riksdagar:

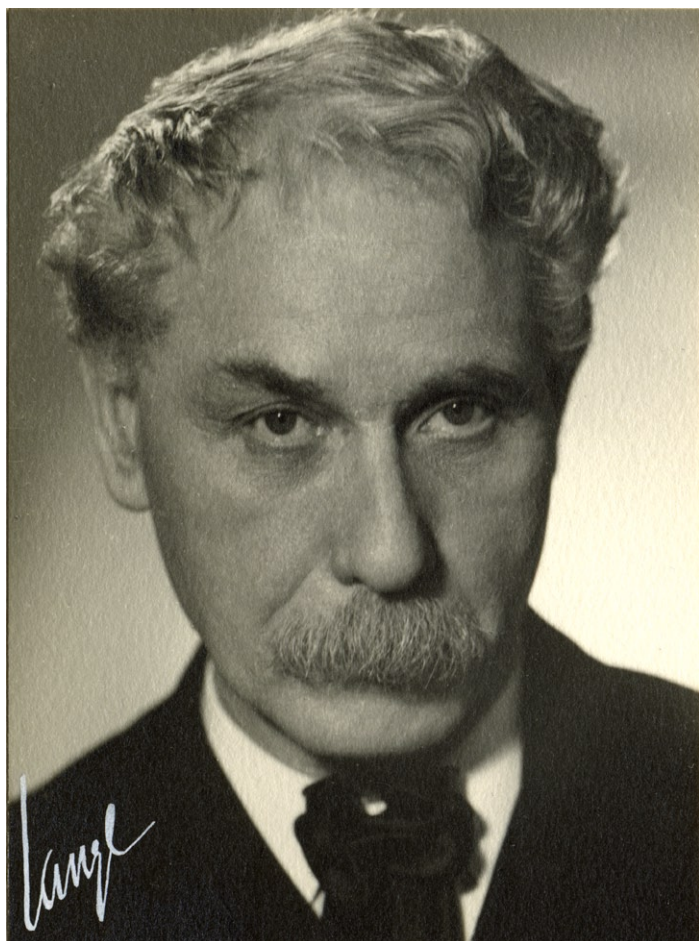
krav på redighet i tankarna, väl genomarbetad statistik, mycket tydlig vänsterprägel samt tal i bilder, som stundom kunde vara nog så fräna. Liberalen Mauritz Hellberg var uppenbarligen vänsterns främste talare under dess år, men Far förefaller att snart ha blivit hans jämlike.

Fars distinkta statistik var tydligen något nytt, som högern inte kom förbi men knappast heller ville godta. Man försökte här ofta komma undan genom att anse sig dra andra slutsatser av siffrorna, men var hela tiden starkt besvärad av för partiet högst plågsamma frågeställningar. Siffrorna gav också i många fall ett stöd åt Fars socialistiska samhällsuppfattning, som han mycket klart deklarerade. De första åren präglades av hans mycket starka kritik av högern i rösträttsfrågan, både i vad gäller rösträttsstrecken och den kvinnliga rösträtten, samt hans ateistiska framtoning, som föranledde en stark reaktion bland de bokstavstroende, där han säkerligen redan från början kom att stämpas som "hedning". Han var dock på denna punkt någorlunda försiktig och uttalde aldrig en ren gudsförnekelse (men var helt främmande för att det skulle "strida mot den levande gudens lag" att rösta på söndagarna).

Far uppfattades tydligen av många som rolig, ett karaktistikum, som jag har svårt att förstå. Det som

Olof Olsson

ansågs vara roligt betod inte i t.ex. roliga historier utan fastmer i litet drastiska liknelser eller ev. syrliga kommentarer. Det fanns ju också mycket i det gamla samhället att driva gäck med. En högtidsstund var tydligen debatten 1912 ang. "anslag till förbundet för sedlig kultur", där Far med statistik penetrerade sönder en högravande sedlighetsapostel och av vederböjande tryckta alster. Mycket tyder på att första kammaren ej tidigare varit med om dylikt tal. Högst ovanligt var säkerligen också hans ytterst syrliga kommentar i fråga om ordnar. Där fanns ett kompromissförslag att de bara skulle ges åt furstar, "men då man bör ha förbarmande med furstar" ansåg han även detta vara oriktigt.

Av det tiotal debatter, som han deltog i åren 1912-13, gällde huvuddelen rösträttsfrågan, där mycket som han sade pekade framåt och där debatterna hela tiden visade upp ett högerparti, som förtvivlat och med allt svagare argument stretade emot.

Riksdagarna 1914 - 1919

Under perioden 1914-19 var Far mycket aktiv i

debatten och etablerade sig påtaglig som ledande soc. dem. i första kammaren. Det märks tydligt att han blivit medlem av konst. utsk., i det att hans inlägg på denna front blir allt distinktare. Han rör sig hela tiden med statistik som underlag, särskilt när det gäller rösträttsfrågan, och viker inte på något sätt för tankegångar från professorer som Kjellen, Classon, Thyrén och Trygger. Den goda statistiken är hela tiden hans säkra bastion, som uppenbarligen är omöjlig att komma förbi. Han framhäver hela tiden med kraft sin socialistiska uppfattning och råder ständigt högern att acceptera de stora förändringar, som är på gång i folkhavet. Högern får acceptera att det kommer att gå ut över I:sta kammaren och han är i linje med detta också en varm förespråkare för referendum, där han för övrigt var anmärkningsvärt ensam.

Kravallerna 1917 föranledde Far att hålla ett kort anförande, närmast pliktskyldigt, i antikapitalistisk anda. I övrigt ger han aldrig någon kommentar till förhållandena ute i landet, detta i likhet med alla övriga medlemmar i I:sta kammaren. Likaså saknas i debatterna några kommentarer till själva krigshändelserna ute i Euroa, med undantag för inbördeskriget i Finland. Här följer Far de övrigas krav på svensk neutralitet, men påpekar att man kan ha olika uppfattningar om vem som har rätt i sak.

Under perioden 1914-19 deltar Far i ca 45 debatter och förlorar som väntat i nästan alla frågor. Han konstaterar vid ett tillfälle att alla reformer går med snigelfart, då ju högern stoppar allt, främst konstitutionella frågor, men understryker jämt det meningslösa i partiets motstånd. Till slut lossnade det ju i kommunala rösträttsfrågan i dec. 1918, där Far tycks ha varit en av de tre soc. dem. i sammanjämningskommitten. I den lugna och stillsamma slutdebatten om den politiska rösträtten 1919 var Far ende soc. dem. i I:sta kammaren, som yttrade sig.

I många tal framhävde han kvinnans rättigheter och jämställdhet. I ett anförande år 1918 om kvinnlig

rösträtt, för övrigt ett av de bästa av hans tal dittills, blev prof. Classon helt svarslös och föll tillbaka på den omöjliga tanken, att kvinnan av naturen ej passar för politiskt arbete. Far tryckte här hårt på det ökade antalet kvinnor på den allmänna arbetsmarknaden. Han pläderade för fler flickgymnasier, där dock liberalerna framhävde värdet av privata gymnasier gentemot Fars enbart statliga. Han framhävde också att stat och kyrka bör skiljas åt, då religion och tro är varje människas ensak, och ansåg att med ökad bildning hos folket kommer detta till slut att ske. "Det är viktigare med etik än med 10 Guds bud". (I en annan debatt pekar en högerman på det gift som numera sprides i allt vidare kretsar). Far framhäver ofta sin socialistiska uppfattning och sitt stöd för arbetarklassen. Typiskt är ett anförande 1914 i sedlighetsfrågan, där han trycker på att en fattig arbetare sannerligen ej har råd med utsvävningar och ej är den som håller uppe prostitutionen. Han understryker i rösträttsfrågan jämt att den vanliga arbetaren ej har råd att offra en vardag utan bör få rösta på söndagar.

Läraryrket förekommer sällan i debatterna. Far argumenterar för fler tjänster och högre löner utan att dock vinna.

Kapitalister och adel är för honom som ett rött skynke.

Han förlorar i alla frågor utom i rösträttsfrågan 1919, som ju var avgjord genom kompromissen r 1918.

I två frågor gör han anmärkningsvärda, som jag ser det ej acceptabla inlägg:

- 1) om att kvinnliga lärare ej är lämpliga i pojkskolor
- 2) år 1914 i debatten om sedlighetens höjande : han är liksom tydligen alla övriga kammarledamöter helt inne på den rasbiologiska linjen med krav på ren ras och fasar vid tanken på en massa galicier i Skåne. Längre fram (år 1934) kommer detta yttermera till synes i kraftigt stöd till den rasbiologiska institutionen i Uppsala.

Far ecklesiastikminister den 28 nov. 1919 Riksdagarna 1920-26

Efter rösträttsreformen inträder stora förändringar i det att soc.dem. ofta vinner i I:sta kammaren, då

med hjälp av liberalerna. Far tycks i allmänhet nöjd med behandlingen av 8: de huvudtiteln och måste acceptera att landets ekonomi ju ej tillåter några stora dyrbara reformer. Han får i allmänhet beröm för att han försvarar sina förslag med stor noggrannhet och saklighet. Som vanligt är Bergqvist främste opponert, men Far är anmärkningsvärt ofta även i konflikt med Rydén och får då ej sällan stöd av Bergqvist. I skolfrågor uppfattas han som representant för gymnasie- och akademikerlinjen i motsats till Rydén och ogillas därför av bondeförbundarna medan han själv och Trygger ofta är samstämmiga.

Far är enligt Lindhagen ivrig marxist och framhåller att då den politiska striden vunnits kommer turen till den ekonomiska striden. Han har ingen förståelse för företagsamheten och berör aldrig frågor, som rör landets ekonomiska problem. Han är vidare helt likgiltig för Sveriges försvar och anser att de kloka arbetarmassorna är en garanti för freden, ej en stark krigsmakt. Förlitar sig på NF

I religionsfrågan är han starkt positiv till borgerlig begravning och tycks väl samsas med kyrkomötet,

där han enligt Klevbeck en gång t.o.m. accepterat en högkyrklig linje i en fråga.

1926 års frågor var ovanligt många och intressanta. Motsättningen Far - Rydén var påtaglig, medan han oftare hade lättare att komma till tals med Bergqvist och Vestman. Den senare ger honom mycket beröm i dechargen Far trycker starkt på flickornas rätt att gå i gymnasium ävensom att stipendierna bör ökas till landsbygdens ungdomar så att de skall kunna gå vidare till högre studier. Kullenbergstorparen som vanligt här bromskloss.

En stor fråga som malts flera år är förslaget om ett nytt sjukhus i Stockholm, som så småningom blev Karolinska. Far är i denna fråga helt neutral, vilket förvånar mig.

Far är som sig bör ofta i debatt om sina statsrådsförslag och jag anser att han vanligtvis håller utmärkta anföranden. Dock synes hans uppfattning i tre frågor svårbegripliga:

- 1) Han anser att adjunktstiteln uppfattas negativt av lärarna, som knappast ens vill använda den. Den bör därför ersättas med titeln lektor och som konsekvens härav en riktig lektor med titeln förste lektor. Hela resenomariget synes svagt och för mig obegripligt. Men några instämde.
- 2) Han anser tydligen att professorerna på teknikum bör ha lägre status än professorerna vid universiteten. Jag misstänker att det huvudsakligen beror på deras eventuella anknytning till företagsamhet och näringsliv, som ju Far är helt likgiltig till.
- 3) Det blev stort bråk kring Fars negativa inställning till privata lärarinneseminarier.

Å andra sidan: När det gäller hans positiva inställning i frågor kan nämnas

a) Han pläderar för mellanskolan, då denna är mycket viktig i många mindre orter. Förlorar här knappt trots stöd från Bergqvist.

c) Han vinner en hård debatt om ja till varannandagsläsning där bönderna önskar sådan läsning. Han var i denna fråga väl påläst och hade förstahandskunskap efter många resor runt om i landet. Folksöleinspe-

ktörerna överlyckliga.

Sammanfattningsvis

Bilden av Far som statsråd är påtagligt positiv i vad gäller debatterna i riksdagen: saklig, lugn, påläst. Ej sällan får han stöd från någon av Edén, Bergqvist, Trygger.

Far slutar som statsråd den 7 juni 1926

Riksdagarna 1927-30

Åren 1927-30 är Far flitigt i talarstolen rörande skolor, kultur, grundlagen, försvaret m.m. Medlem av statsutskottet 1928. Han är alltid lugn och saklig och får ständigt beröm för sina yttranden. Liksom vad gäller Rydén, Bergqvist, Trygger m.fl. är det ej ovanligt att han går emot sitt parti i utskottet, men han vinner ofta i kammaren på grund av sin klokhet. 1927 års stora skolreform var uppenbarligen en kompromiss, där han tydligen var den drivande kraften. Han ansåg det vara en självklarhet i linje med samhällsutvecklingen att man har en gemensam grundskola.

Högern avvisar helt Fars kompromiss, som han ej heller själv är helt nöjd med.

Far är mycket kritisk mot dagens gymnasium med dess 11 ämnen i studenten och vill för framtiden ha mer av självständiga studier. På den 6-åriga grundskolan vill han ha 2 år som fortsättning. Han är vidare kritisk till flickskolans faktiska utformning, då han anser att flickor, som skall gå ut i arbetsmarknaden kräver en annan typ av skola. Han fortsätter vidare att som tidigare önska sig en ändring av skolornas kristendomsundervisning, där han i dess ställe vill ha religionsundervisning.

Han är alltid utomordentligt självständig och motiverar sin uppfattning med lugn saklighet. Det synes mig att det tidigare rätt fräna bildspråket numera påtagligt dämpats. Hans främste opponent, Bergqvist, är också starkt självständig, varför de två ej sällan hamnar på samma linje.

En fråga, där jag har svårt att instämma i hans ställningstagande, är hans stöd för Lindhagens esperanto.

Där är han ofta ensam i kammaren.

Riksdagarna 1931-32

Far 1:ste vice talman 1931

Under åren 1931-32 var Far fortfarande mycket aktiv i talarstolen, där han gör inlägg i de mest skilda frågor, dock aldrig med ekonomiskt innehåll. Han är ofta i sällskap med statsutskottets minoritet och konstaterar själv att i detta utskott är han, liksom åtskilliga andra medlemmar, "rätt svårhantelig". Han är t.e.x ofta oense med partivännen Pauli.

Men han får numera genomgående högt beröm från alla håll, främst för sin förmåga att klarlägga "de centrala punkterna i varje frågeställning och alltså visar var meningarna bryter sig" eller som Stadener förklarade, att "man är honom tacksam för att han benat upp diskussionen för oss och givet de stora samlade synpunkterna" (I en professorsfråga år 1931). Reuterskjöld, som under samma riksdag var oense med Far i en grundlagsfråga förvånade sig över de säregna tankegångarna hos en person "som eljest brukar ha ett så gott praktiskt förstånd".

Hustru "Mojjan"

Själv instämmer jag helt med detta beröm, vilket naturligtvis inte hindrar att jag tycker att det någon gång klickar, såsom under 1931 års riksdag, där ett inlägg av Far angående pengar till emigrantupplysningen synes mig bara vara allmänt prat, och detsamma gäller hans tal i dechargen 1932. I en debatt ang. förekomsten av vräkningar av organiserade lantarbetare, vilka gått i strejk, saknar man dock hans vanliga skärpa, då han här inte hakade på de förslag till lag mot sådana vräkningar som väcktes av andra talare.

En gammal önskefråga för Far tycks vara hans kritik mot skytterörelsen, som han anser vara en sorts sportgren, som ej har med fosterlandskärlek att göra. I försvarsfrågan är han som alltid strängt antimilitaristisk och därför anhängare till indragningen av 1933 års värnpliktsårgång samtidigt som han ivrar för mer pengar till internationellt fredsarbete.

I skolfrågor trycker Far på att 7:de skolåret bör ha en påtagligt praktisk utformning och samma tankar ligger bakom önskemål att landet bör få fler skolor

med praktisk utbildning, alltså praktiska realskolor och yrkesskolor, för att arbetarklassens ungdomar skall kunna få mer jobb och "höja sin allmänna nivå". Ådaiskravallerna 1931 föranledde ej någon egentlig debatt i I:sta kammaren. De enda, som yttrade sig, var Wennerström och Far och för Fars del kort och närmast pliktskyldigast.

Som medlem i utrikesnämnden anser han, liksom tidigare, att kamrarna får alldeles för bristfällig kontakt med landets utrikespolitik.

Riksdagarna 1933-39

Åren 1933-39 deltar Far ej i många debatter, talmanssittningen lägger tydligen ofta hinder i vägen.

Av intresse är att han har samma principiella linje som Engberg i vissa skolfrågor, såsom statsrådets rätt att agera självständigt, när det t.ex. gäller detaljer i kursplanerna. Beträffande Engberg talar denne varmt för ökad allmänbildning, men jag tycker att han mest pratar strunt utan egentlig substans. Jag är lika kritisk till Far, när det gäller hans närmast lyriska inställning till värdet av latinstudier.

Skolfrågorna minskar med åren generellt i riksdagens arbete. Av intresse är dock en del av Fars tankegångar: han vill liksom tidigare att det 7:de skolåret skall vara mer yrkesinriktat så att det passar mer för arbetarklassens barn (speciellt gäller detta för pojkarna efter pubertetsåren), han vill ändra på flickskolans kursplaner med tanke på att kvinnorna går allt mer ut i arbetslivet, han vill att lärarutbildningen helt skall ligga på provärsanstalt, han vill att ämnet historia mer skall inriktas på Heckschers nya ekonomiska historia, samt givetvis att lärarlönerna generellt skall höjas. Och så vill han att disputationsskravet skall tas bort för lektorer. Typiskt är hans önskemål att stipendier till universitetsstudier även skall kunna ges till fackhögskoleelever, då ju arbetarklassens barn är mer allmänt förekommande vid dessa högskolor än vid universiteten.

Far stöder kravet på att göra den proportionella valmetoden mer rättvis och är upprörd över att de

gemensamma voteringarna missgynnar I:sta kammaren. Han vill helst ha ett enkamarsystem. Den stora frågan är dock rundradiobetänkandet, där Far varit ordförande i utredningen. Frågan föll i riksdagen, då förslaget ansågs för socialistiskt. Far förnekade enfatiskt detta, men jag tycker nog att det luktar påtaglig socialism. Far konstaterar för sin del kort att frågan återkommer. Det är vidare av intresse

att han helt stöder tanken på en radiering av riksdagsdebatterna. Detta godtogs dock ej av kammaren. Far deltar för övrigt i en mängd för honom litet udda frågor, vinner ibland, förlorar ibland. Han verkar inte längre befinna sig så ofta i utskottsminoritet som tidigare, Som vanligt har han mycket kloka och sakliga tankegångar, dock givetvis med undantag någon gång: i et inlägg år 1938 mot svenska frivilliga i spanska

Barnen Ola, Gabriella och Sven Olof

inbördeskriget blev, synes det mig, hans tal närmast obegripligt och så har vi återigen en hyllning (år 1934) till rasbiologen Lundborg med allmänt instämmande från kammaren. Det gör en ju litet ledsen att höra.

Till slut slocknade lågan den 18 december 1939 och dagen därpå tog kammarledamöterna, stående i sina bänkar, farväl av en högt aktad medlem.

Sven-Olof Garland

Källa:

Riksdagsprotokoll

Separata frågeställningar

Fråga Vid inträdet i riksdagen - vad utmärkte hans politiska tänkande?

Han var övertygad socialist och hade genomgående ett radikalt politiskt tänkande. Det bestående samhället, som ju var präglad och utformat av dåtidens borgerlighet och av högerens politiska tänkande, ville han i grunden förändra. På skalan mellan Branting och Höglund stod han dock närmare Branting och var motståndare till partiets splittring. Han hyllade genomgående de folkgrupper som vid denna tid uppfattades som arbetarklass, och stod helt främmande för näringslivets och företagsamhetens frågeställningar. Frågan om kapitalet och dess betydelse för landets utveckling var honom helt främmande. Han berörde heller aldrig i sina tal frågor som gällde landets ekonomiska utveckling.

I linje med detta sitt ointresse engagerade han sig ej heller djupare i socialiseringsfrågan. Han berörde aldrig dessa problem i riksdagen och stod uppenbarligen mycket passiv till socialiseringsnämndens arbete och framlagda förslag. Sandler och han var ju mycket goda vänner, men något djupare tankeutbyte i dessa frågor hade de ej.

Huruvida hans radikalism även präglade hans inställning i kulturfrågor är höljt i dunkel. Han var säkerligen inte kulturradikal. I den bemärkelsen att han som stadsråd påtagligt stödde de nya radikalerna inom

t.ex. musik och konst. Åtminstone uttalade han sig aldrig i riksdagen i den riktningen. I skolfrågan hade han åtskilliga radikala tankar, men det mest utmärkande är dock hans stöd för de klassiska utbildningssidealen med latinet i centrum.

I vad gäller sociala frågor hade Sverige ju ännu ej kommit fram till "välfärdspolitiken" med dess reformfrågor, och dessa problemställningar berördes på 10- och 20-talet ej heller i detalj i hans tal, men han pekade genomgående på missförhållanden, som Längre fram skulle bli centrala i den sociala reformpolitiken.

Hans starka radikala inriktning drev honom att kräva stora politiska förändringar främst i vad gäller den politiska rösträtten, och han intog en central position i riksdagens arbete med rösträttsfrågan 1918-21. Han förebådade att efter detta politiska genombrott skulle komma ett ekonomiskt genombrott, men kom själv aldrig fram till några förslag om vad som konkret borde göras på detta område.

Hans starkt socialistiska inriktning mötte givetvis kraftigt motstånd från konservativt högerhåll, men han lät sig ej tystas av lärda historiker eller teologer på den kanten, utan konstaterade blott att hans egna tankegångar var oförenliga med deras och att utvecklingen obönhörligen gick hans väg. Hans praktiska läggning ledde honom dock till att i viktiga frågor, som t.ex. rösträttsfrågan, söka komma fram till godtagbara kompromisser.

Nykterhetsfrågan

Nykterhetsfrågan debatterades mycket sparsamt i riksdagen under hans tid. Enligt egen uppgift yttrade han sig i dessa frågor första gången år 1933 och sedan deltog han också i en debatt år 1934. Debatterna gällde främst pengar till nykterhetsvården.

Utrikespolitik och fredspolitik

Far var medlem hela vägen från hemliga utskottet över utrikesnämnden till utrikes utskottet och han var hela tiden ytterst kritisk mot denna del av

riksdagens arbete. Han menade att det borde vara större öppenhet från utrikesdepartementets sida och därmed långt öppnare debatter i kamrarna. Han menade också att detta skulle vara till stor hjälp för fredsarbetet då ökad kunskap om internationella frågor hos allmänheten leder till att fredssträvandena får ett starkare stöd, då ju gemene man alltid vill arbeta för freden.

Attityden gentemot partivänner och partimotståndare i utskott och kammare

Han var genomgående mycket självständig och blev därför ofta oense med både partivänner och partimotståndare i både utskott och kammare. Före 1921 spelade detta ingen roll eftersom han ändå alltid skulle förlora, om han röstade partitroget. Efter 1921 däremot hände det ej sällan att, även om han gick emot partiet i utskottet, han fick med sig tillräckligt många ledamöter från skilda partier för att kunna vinna i kammaren.

Särskilt påtaglig var splittringen i skolfrågorna bland soc. dem. i I:sta kammaren. Av de tre ledamöter av dessa, som var särskilt engagerade, nämligen Pauli, Oscar Olsson och Björck, var Björck vanligtvis ense med Far, medan Pauli mycket ofta var oense. trots att de båda två uppfattades som tillhörande akademikergruppen och ej Rydens folkskolegrupp. Oscar Olsson stod mitt emellan, dock vanligen på Fars linje.

Högern var givetvis Fars ständiga motståndare men sedan partiet tvingats acceptera den nya partisituationen efter 1921 och förtroendet för Far steg för steg ökade under statsrådstitiden, minskade motsättningarna påtagligt och Far kunde ofta utbyta kloka tankegångar med framför allt Trygger och Baergqvist (två av de ledande högermännen), även om de ej röstade på samma sätt.

Far var ej positiv till samregerandet med liberalerna 1917 men kom väl överens med radikala liberaler, som t.ex. Hellberg, i många frågor. Däremot var han mycket misstänksam mot den frisinade Ekmanregeringen 1926-28. "Kanske ligger det en hund begraven

här, tänker man rent instinktivt", var hans uppfattning om en prop. i maj 1928.

Kvinnofrågan

Det mest utmärkande är hans ständiga påpekande att kvinnorna numera i allt högre utsträckning kommer ut på den allmänna arbetsmarknaden, något som han för sin del uppenbarligen ej hade något emot. Han tar under alla förhållanden detta som intäkt för att kvinnorna i ett sådant läge skall ges samma politiska rättigheter som männen har eller önskar få. Till något jämställdhetsläge av sent 1900-talstyp är det dock ej fråga. Dit är steget ännu så länge alltför långt.

Varför karakteriserades han av motståndarna som "hedning"

I skilda debatter framhävde han att religionen var varje människas egen personliga uppfattning och ingenting, som kunde påtvingas av utomstående, således absolut ej av staten. Konsekvensen av detta blev enligt honom att stat och kyrka borde skiljas. Han ställde ett flertal sakrosankta ting under debatt, t.ex. "den rena evangeliska lärans faktiska innehåll" och utmanade otvivelaktigt centrala uppfattningar hos sant troende riksdagsmän, som givetvis blev utomordentligt upprörda. Bra exempel: 1918: 20/3 resp 14/6.

Hans ställning bland soc. dem i I:sta kammaren

Sedan han blivit medlem av konstitutionsutskottet 1914 och av partiets förtroenderåd 1915 blev han uppenbarligen ett ankare inom den lilla partigruppen i I:sta kammaren. Till detta bidrog den saklighet och noggrannhet, som utmärkte hans inlägg i debatterna med högerens ledande I:stakammarledamöter. Dessa hans egenskaper uppskattades otvivelaktigt av dessa personer, även om hans allmänna tankegångar under 1910-talet aldrig accepterades av dem. En stor fördel låg i det förhållandet att han var väl insatt i de konstitutionella och sociala frågorna, som ju täckte in tidens stora politiska problem.

Far och Engberg

Det förhållandet att Engberg de facto stoppade Fars inträde i regeringen 1932 genom sitt krav på ecklesiastikministerposten (ett krav som Per Albin ansåg sig tvungen att tillmötesgå) ledde ej till någon synlig motsättning mellan Far och Engberg under de följande åren. Tvärtom stöder Far på åtskilliga punkter Engberg under de irriterade debatterna runt år 1933 angående Engbergs agerande med de nya kursplanerna för gymnasiet. Påtagligt är också att det är ytterst sällan som de riktar personlig kritik mot varandra. Situationen underlättades väl även av att skolfrågorna spelade en ringa roll i riksdagsdebatterna under 1930-talets senare hälft.

Det politiska motståndet

Far kom uppenbarligen redan från början i stark motsättning till den konservativa högergruppen i kammaren både på grund av innehållet i hans tal och av talens utformning. Redan första året, 1912, undanbad sig en ledamot i kammaren att i en riksdagsdebatt behöva höra uttrycket "Gud ske lov" och hoppades att "något liknande aldrig måtte återkomma". En förhoppning, som dock kom på skam, då Fardernomstrativt upprepade det i samma debatt. Stämningen mot honom de första åren kommer också fram i ett anförande av Pers år 1918, där han förklarade: "I allmänhet tager jag herr Olsson på allvar ehuru jag tror att kammaren brukar taga honom på skämt, men kan jag icke tro att han den här gången menar allvar". Citatet kan uppfattas så att han från högerhåll uppfattades som någon sorts lustigkurre, som borde negligeras. Om detta är den rätta bilden av högerens attityd ändrades dock denna radikalt under och efter stadsrådstiden. Högern uppträdde således med tiden ytterst respektfullt och under 1930-talet förekom inga allvarliga kontroverser mellan Far och de konservativa. Hetaste debatterna hade han under 1910-talet med ledande högermän som Trygger, biskop Bergqvist och

Far som motionär

Han motionerade sällan. När det förekom var det mest tillsammans med några partikamrater. Som ensam motionär återfinns han högst 5 ggr, senast år 1938 i en mindre fråga, där han förlorade.

Fråga Engagerade han sig påtagligt i speciella händelser inrikes utrikes ?

Genomgående för 1:sta kammaren under 10-30-talet var att remarkabla händelser inrikes och utrikes knappast berördes i kammarens debatter. Även Far följde denna linje. Han berörde t.ex. aldrig krigshändelserna 1914-18, hungerdemonstrationerna i Sverige 1917, de ekonomiska katastroferna i början på 1930-talet, våldsdåden i Sovjet och Tyskland på 1930-talet o.s.v. Någon enstaka gång som vid Ådalskravallerna 1931, togs frågan upp i kammaren och om då Far yttrade sig var det blott med några korta ord.

Fråga Uttryckte han några tankar, som i dag skulle framstå som starkt föråldrade och präglade av sin tid ?

Han var som historiker och fostrad inom akademien givetvis präglad av ett akademiskt bildningsideal, vilket höll honom på avstånd från den naturvetenskapliga och tekniska intressesfären.

Av alla de skilda frågeställningar, som han under sina 27 år i riksdagen berörde, är det dock bara en enda, som hade ett innehåll, som i dag framstår som oacceptabelt: rasbiologien. Här föreligger den anmärkningsvärda situationen, att alla ledamöterna i 1:sta kammaren synes ha varit helt ense om det ytterst värdefulla i Lundborgs rasbiologiska sammelsurium och denna beundran höll i sig hela tiden från 1910-talet till 1930-talet. Man glädde sig allmänt åt hans stora internationella berömmelse.

Det framstår som mycket anmärkningsvärt att Far med sitt klara förstånd och praktiska sinne kunde fastna i den smeten.

Åldrandet

Hans riksdagsanföranden, så som de föreligger i tryck, ger ingen bild av något påtagligt åldrande hos honom, t.ex. I form av upprepningar, svårigheter med ordningsföljd på satsdelar, glömska o.s.v. Ej heller så att ämnesområdena begränsades till ett fåtal frågor, som länge upptagit hans intresse. Att hans tal med tiden fick en lugnare karkaktär sammanhänger snarare med att de stora politiska tvistefrågorna från 1910- och 1920-talet blivit i sina huvuddrag lösta och att nya viktiga frågor, såsom försvarsfrågan under 1930-talets senare hälft, ej tilldrog sig hans intresse i högre grad. Talmanskapet tillät ju ej heller hans deltagande i alltför långa debatter.

Riksdagsledamöter som han uppskattade

Far uttalade sig mycket sällan om partivänner i starkt uppskattande ordalag. Hans självständiga ställningstagande ledde också till att han väl kunde komma i dispyt med ledamot som I övrigt delade hans politiska uppfattning i stort. En av de få ledamöter som han uttalat uppsattade var Lindhagen, men detta hindrade ej att han ofta, med ett svagt beklagande, måste söka stoppa dennes alltför vittfamnande önskemål.

W. Björk och Klefbeck kom han i allmänhet mycket bra överens med, liksom Oscar Olsson, låt vara att han sökte hyfsa den senares alltför vidlyftiga inlägg på den s.k. Oscarsdagen (vid behandling av 8:de huvudtiteln)

Påtagligt är också att han under 10-talets hårda debatter säkerligen var mycket glad åt det goda samarbetet med den radikale liberalen och verdandisten Maurits Hellberg.

Far som talare

Hans anförande utmärktes av en mycket strikt disposition och en stor saklighet, där ej minst en klagörande statistik var ett utmärkande drag. Han beskylldes ej sällan för att vara frän och spydig i debatten och det kan man otvivelaktigt hålla med om.

Så t.ex. var hans inlägg år 1919 i frågan om öppen omröstning i riksdagen i fränaste laget då han ansåg att det fanns anledning att gallra ut de krukor i riksdagen, som ej öppet vågade stå för sin åsikt.

Men mot detta står att han otvivelaktigt hade en humoristisk ådra, som mången gång lättade på stämningen i kammaren. Så t.ex. när han år 1933 beskrev hur det gått till i statsutskottet när man där skulle spara ihop mer rengar till nykterhetsvården. Men någon rolighetsminister, som en ledamot någott negativt kallade honom, var han inte.